

**TEMİR, HAKAN. ARAP YARIMADASI'NDA KABİLE HAYATI
(İSTANBUL: SİYER YAYINLARI, 2020), 392 SAYFA. ISBN: 978-605-
768-980-1**

TEMİR, HAKAN. TRIBEL LIFE IN THE ARAP PENINSULA (ISTANBUL: SIYER PUBLICATIONS, 2020),
392 PAGE. ISBN: 978-605-768-980-1

Ümit ESKİN

Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul/Türkiye
Research Assist., Istanbul University, School of Theology, Istanbul / Turkey

umiteskin@gmail.com

orcid.org/0000-0001-7159-836X

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Kitap Değerlendirmesi/Book Review

Geliş Tarihi/Received: 04 Mayıs /May 2021

Kabul Tarihi/Accepted: 28 Haziran/June 2021

Yayın Tarihi/Published: Haziran/June 2021

Atıf/Cite as: Eskin, Ümit. “Temir, Hakan. Arap Yarımadası’nda Kabile Hayatı (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 392 Sayfa. ISBN: 978-605-768-980-1”. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 15 (Haziran 2021), 151-157.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

GİRİŞ

Milletlerin sahip oldukları sosyal, kültürel ve ekonomik ortamlardan haberdar olmak medeniyetin gelişmesinde önemli dinamiklerdendir. Toplumların uzun süre tecrübe ederek oluşturdukları ve asırlar boyu hassasiyetle sürdürdükleri yönetim tarzları da ideal bir düzen oluşturma gayreti içerisinde olan insanlığın ortak miraslarıdır. Ayrıca bir toplumu anlamak ve hareket tarzını anlamlandırmak için onların sahip oldukları kültürel kodlardan haberdar olunmalıdır. İşte tam da bu konuda Temir'in yapmış olduğu çalışma bir boşluğu doldurur niteliktedir. Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu Arap Yarımadası'nın durumunu, İslâm öncesi insanların yaşantısını ve günümüze kadar hiçbir kesintiye uğramadan devam eden kabile hayatının başlangıcını öğrenme açısından güncel ve yapılması gerekli olan bir çalışma olarak karşımızda durmaktadır. Câhiliye Arap kabilelerini bir bütün halinde inceleyen çalışma; giriş bölümünde araştırmanın amaç, önem, kaynak ve metodu verildikten sonra toplamda 392 sayfadan oluşan hacimli bir eserdir. Tanıtımını yapacağımız bu çalışma, Siyer Yayınları tarafından 2020 yılında İstanbul'da neşredilmiştir.

1. Temir, Hakan. Arap Yarımadası'nda Kabile Hayatı (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 392 Sayfa. ISBN: 978-605-768-980-1

Arapça temel kaynakların yanı sıra ansiklopedi maddelerinden, arkeolojik kazı sonuçlarından, araştırma-inceleme makalelerinden ve yazarın günümüzdeki kabilelere yaptığı günübirlik ziyaretlerden elde edilen veriler neticesinde oluşturulan kitap, bir giriş ve üç bölümden müteşekkildir. Yazar girişte kabile hayatının dünya üzerindeki geçmişi ve geldiği noktayı ilk başta alarak kabile hayatının Araplara özgü bir yaşam stili olmaktan ziyade dünyanın her kıtasında görülebilecek bir olgu olduğunu belirtmiştir (Temir, 2020, 36-42). Sonrasında Arap Yarımadasındaki kabile hayatının başlangıcını tespit etmeye çalışmıştır. İnsanlık tarihinin geçmişine gidildikçe bilgilerin giderek azalması, diğer taraftan efsane ve mitolojilerin çoğalmaya başlamasından dolayı kabile hayatının başlangıcını kestirmek zordur. Yazar bu konuda bir başlangıç ortaya koymak için Nûh Tufanı'nı baz alarak her türlü nazariye, arkeolojik bilgi-belge ve nesep şeceresini hesaba katarak kabaca tarihler elde etmeye çalışmıştır. Değerlendirmesinin sonunda şecereleden yola çıkarak Arapların atası konumunda olan Adnân ve Kahtân'ın yaşadığı dönemleri tespiti dair rakamlar telaffuz etmesi oldukça dikkat çekmektedir (Temir, 2020, 43-49). Kabile hayatının başlangıcı tespit edildikten sonra yarımada da dağılışı ve yayılışlarının kısaca değerlendirilmesi başlangıçta tutarlı bir adım olmuştur. Devamında kabile hayatının geçirdiği evreleri günümüze kadar getirmesi ve dört dönemden oluşan tasnif yapması, kabile hayatının durağan bir yapı

olmadığını, zamana ve şartlara göre şekil alan homojen bir yapı olduğunu ortaya koymuştur (Temir, 2020, 52-46). En sonunda doğudaki ve batıdaki kabile tanımlarını vermesi, Arap kabile hayatının tutarlı bir değerlendirmeye tabi tutulması için geniş bir yelpaze oluşturmuştur (Temir, 2020, 52).

Yazar birinci bölümde kabileleri oluşturan etmenleri tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmanın konusu Araplar olduğundan çöl/mekân ilk etmen olarak yazılmış, sonrasında menfaat, hamiyet, asabiyet, haseb ve nesep sıralanmıştır. Kabile, aynı soydan gelen insanların oluşturduğu bir düzen olduğundan nesep konusu üzerinde bir hayli açıklama yapılmıştır. Arapları daha iyi tanımak için oluşturulan nesep katmanlarını insan şekliyle izah eden yazar, şecere-insan benzerliğini örnek bir tasarımla görselleştirerek anlatımı bir hayli zor olan meseleyi zihinde kalıcı hale getirmeyi başarmıştır. İnsan metaforunu verdikten sonra tabakaları sözlükler ve nesep kavramlarından yararlanarak teker teker açıklamış ve tablolarla karşılaştırmalar sunmuştur (Temir, 2020, 86-115) Kabilenin oluşumuna dair yeterli bilgi verildikten sonra bir oluşuma kabile denilebilmesi için gerekli olan faktörleri belirlemeye gayret etmiştir. Meseleyi sosyolojik açıdan değerlendiren yazar günümüzdeki şehir-ilçe ayrımını da dikkate alarak sayı, özgür irade, asabiyet ve vatan kavramları üzerinde durarak bazı belirlemelerde bulunmuştur (Temir, 2020, 125-134). Kabilelerin oluşumu da netleştirildikten sonra 174 tane olduğu tespit edilen Arap kabileleri soyu tükenen-devam eden, Adnânî-Kahtânî, Bedevî-Hadarî vb. birbirine zıt tasniflerle veya sadece bazı kabilelerin elde ettiği sıfatlara bakarak onları diğerlerinden ayıran vasıflarla tanıtmaya çalışılmıştır (Temir, 2020, 134-150). Yazarın burada kabilelerin sayısı hakkında istatistiksel bir tablo vermesi belki Arap kabilelerini anlamak açısından uzun yıllar konuşulabilecek bir konu olarak durmaktadır. Yarımada'daki soyu devam eden kabilelerin 69 tanesinin Adnânî, 89 tanesinin Kahtânî olduğunun tespiti ve bunlara ait batınların sayısının çıkarılması uzun bir emek mahsulü olduğu aşikârdır (Temir, 2020, 91). Ayrıca yazar, 2021 başlarında yayımladığı bir diğer çalışması *Nesep Atlası*'ndan da veri aktararak kabilelerin sayılarını genel hatlarıyla tespit etmiş bulunmaktadır.¹

Birinci bölümde kabilelerin oluşumu netleştirildikten sonra ikinci bölümde artık kabilelerin benzer ve ortak yönleri ile birbirleriyle olan ilişkilerine yer verilmiştir. Kabilelerin ortak yönleri söz konusu olduğunda isimlendirilmelerinin belli bir mantığa göre yapıldığı anlaşılmaktadır. Atalar topluluğu olarak da adlandırılacak kabilelerin isimlerinin

¹ Hakan Temir, *Nesep Atlası*, (İstanbul: İFAV Yayınları, 2021).

belirlenmesinde baba temel etkindir. Nadir de olsa (beş-altı) annelerin isimleri de kabilelere verilebilmiştir. Doğanın insan üzerine bıraktığı tesir sebebiyle tüm toplumlarda görülen animizmin (doğadaki nesnelere kutsallaştırma işi) Araplarda da mevcut olduğu bu yüzden kabile isimlerinin hayvan veya bitki adı olabileceği tespit edilmiştir (Temir, 2020, 156-177). Temir'in bu tespitleri Arapları isimlerinden dolayı tanımamaktan veya yanlış tanıtmaktan kaynaklanan birçok problemin de çözümünü sağlamıştır. Arap toplumunda yaygın olarak görülen lakap takma işinin insanlarla sınırlı olmadığına kabilelerin de bunlardan nasiplerini aldığını ifade etmesi de esere ayrı bir renk katmıştır (Temir, 2020, 173).

Kabilelerin ortak özellikleri arasında yönetim işi de incelenmiştir. Kabileyi sevk ve idare eden güçlerin seçimi, seçimlerinde etkili olan kriterleri, görev süreleri, bunlara tanınan ayrıcalıkları, giyim-kuşamlarını ve görevden ayrılış şekillerini örnekleriyle sunan yazar, Arap siyasî tecrübesini uzun soluklu bir şekilde izah etmiştir (Temir, 2020, 191-194). Ardından cömert olmalarıyla övünen Arapların bu hususiyetlerinin kabile genelinde de ortak olduğu ifade edilmiştir (Temir, 2020, 196).

Yarımada üzerinde 174 tane oldukları bilinen kabilelerin birçok açıdan benzer olmalarının yanında her birisinin kendi tüzel kişiliğini oluşturmak ve korumak adına kendilerini diğerlerinden ayıran özellikleri olduğu alt başlıklarla izah edilmiştir. Ata faktörü kabile fertlerini bir araya getiren unsur olduğu kadar kabileleri birbirinden ayıran temel dinamiktir (Temir, 2020, 199-203). Bu hususu en başta zikreden müellif, sonrasında kabilelere has bayraklardan bahsetmiştir (Temir, 2020, 203-207). Kültür ve medeniyetin anlatıldığı kitaplarda çok da göremediğimiz bu husus eserde dikkatle incelenmiştir. Kabilelere ait bayrak ve sancağın önemi, konumu ve şekilleri tarif edildikten sonra kitabın ekli listesinde günümüze kadar ulaşan bayrak şekilleri verilmiştir. Yine kaynaklarımızda bahsi geçmeyen hayvanların özel mülkiyetini belirtmek amacıyla vücutlarına vurulan vüsûm konusu da detaylandırılmıştır (Temir, 2020, 207-214). Yazarın bizzat kendi gözlemleri sonucu elde ettiği görsel de eklere konarak kabile mülkiyetini belli eden vüsûmların şekil ve ebatları, uygulanma türleri anlatılmıştır. Sonrasında Arapların çölde kafasına göre dolaşmadığı, ya da bir kabile ferdinin başka bir kabileye izin almadan keyfi bir şekilde gidip gelemeyeceğini, günümüzdeki pasaport sistemine benzer yollara başvurması gerektiği üzerinde durulmuştur. Yazardan önceki metinlerde Arapların başıboş ve avare olduklarını anlatan klasik anlatımlar da böylelikle bir kenara bırakılmıştır (Temir, 2020, 214-216). Yine kabilelerin savaşta ve barışta

kullandığı parolalar ayırıcı bir vasıf olarak değerlendirilmiş ve onlara ait lehçelerden bahsedilmiştir (Temir, 2020, 216-226).

İkinci bölümünün son mevzusu olarak kabilelerin birbirleriyle olan ilişkileri de gündeme getirilmiştir. Sosyal bir varlık olmalarıyla hasebiyle kabileler tıpkı bir insan gibi kimi zaman dost kimi zamanda düşman olmalarıyla girift ilişki ağına sahip oldukları en başından dile getirilmiştir. Bir arada yaşama tecrübesinin zorunlu olduğu hallerde kabilelerin birbirine katıldıkları (nevâkıl/tedâhül) veya kabilesinden tard edildiğinden dolayı arayış içerisinde olan bir ferdin başka bir kabileye katılabileceği (istihak) detaylarıyla işlenmiştir (Temir, 2020, 233-242). Toplulukların tehlike ve tehditlere karşı ayakta kalabilmesi için istihbarat bilgisi gerekli olduğundan kabilelerin bu konuda edindikleri tecrübe ve birbirlerinden haberdar olmak için izledikleri haber kanalları genel hatlarıyla anlatılmıştır (Temir, 2020, 242- 248). Kabileler arası savaşlardan da bahseden yazar, İslâm öncesinde Arap kabileleri arasında meydana gelen belli başlı savaşları tablolar halinde sunmaya çalışmış ve meydana gelen savaşlarda kullanılan yöntemlerden haber vermiştir (Temir, 2020, 248-257). Son olarak müellif kabileler arası evlilik başlığı açarak hiç de aşına olmadığımız konular hakkında bilgiler vermiştir. Câhiliye döneminde kabile içi evliliğin ve akraba evliliğinin yaygın olduğunu ancak kabile şerefi için dış evliliğin de önemli bir mesele olduğunu dile getirmiştir (Temir, 2020, 262-268).

Temir, üçüncü bölümü kabilelerdeki günlük yaşama ayırmıştır. Kabileler oluşup, aralarındaki bağ izah edildikten sonra artık onların yaşantılarından bahsetmek gerektiği aşikâr olmuştur. Bu kapsamda yazar, sosyal, ekonomik, kültürel ve dinî durumlarını anlatmak için beş ana başlık açtıktan sonra alt başlıklarla konuyu zenginleştirmiştir. Kabileyi meydana getiren hür, mevlâ ve köle gibi sosyal derecelere yer vererek, şehirde ve bâdiyedeki/çöldeki durumlarını tasvir etmiştir (Temir, 2020, 270-277). Kabilelerin geçim durumlarını avcılık, hayvancılık, tarım, ticaret, madencilik ve zanaat başlıkları altında örnekleriyle sunmaya çalışmıştır. Güncel çalışmalardan alınan bilgiler ve resimlerle konuyu bir hayli zenginleştirmiştir (Temir, 2020, 279-320). Kabilelerin kültürel durumlarını da anlatan yazar varlığı son dönemlerde konuşulmaya başlanan kaya resimlerini de resimlerle sunmaya çalışmıştır (Temir, 2020, 320-324). Son olarak kabilelerdeki dinî duruma değinen yazar, varlığı bugüne kadar tartışılmayan hurma ağacına ve deveye tapma gibi ilkel inançlardan bahsetmiş, Putperestliği klasik bir anlatım yerine mevcut rivayetleri bir araya getirerek eleştirel bir tarzda değerlendirme konusu yapmış ve kabilelerin mensup oldukları dinleri

sıralamıştır. Kabilelerdeki inananların çokluğunu dikkate alarak onları Putperestlik, Hristiyanlık, Yahudilik ve Mecusilik gibi dinî inançlara tabi olmalarıyla tasnife tabi tutmuştur. (Temir, 2020, 32-349).

Sonuç kısmında araştırmanın bulgularını ve ulaşılan noktayı değerlendiren yazar, hipotezde öne sürdüğü soruların cevaplarını netleştirmiştir. Sınırlı kaynaklara rağmen Câhiliye dönemindeki kabile hayatını okuyuculara sunacak yeterli materyalin bulunduğu ifade etmiş ve bu dönemi anlatan eserlerin İslâmî dönemde yazılmış olmalarının dönemi anlatmada yeterli olduğu kanaatine vardığını ifade etmiştir. Sonrasında kabilelerin sayılarını ve durumlarını bildirmiştir. Böylelikle yazar alana özgün bir çalışma kazandırmıştır. Satır aralarında nadir de olsa birkaç imla hatasının yanı sıra tekrarların bulunması eserin ilk baskısı makul görülebilecek hususlardır. Kimi zaman temel Arapça kaynaklar bir kenara bırakılmış olmakla beraber bu durumun da Câhiliye dönemini anlatmadaki bilgi eksikliğinden ve malzeme azlığından kaynaklanmış olmalıdır. Daha önce Adem Apak tarafından işlenen kabile hayatı böylece detaylandırılarak geniş bir araştırma konusu yapılarak Türkiye'deki İslâm tarihi çalışmaları için zengin bir zemin hazırlamıştır.² Neticede Dr. Hakan Temir'e bu kıymetli eseri yayım hayatına kazandırdığı için teşekkür ederiz.

² Adem Apak, *Kabile*, (İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017).

KAYNAKÇA

Apak, Adem. *Kabile*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017.

Temir, Hakan. *Arap Yarımadası'nda Kabile Hayatı*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2020.

Temir, Hakan. *Nesep Atlası*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2021.